

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי החברה
בית ספר לחינוך

הקשר בין סגנונות למידה לאיטליגנציות מרובות בקרב תלמידים מחוננים לעומת תלמידים לא מחוננים

מוגשת על-ידי
זינה מושיבאייב

עבודה זו נעשתה בהדרכתם של דר' יצחק וייס ודר' יוסף קליין
מן המחלקה לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן.

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך (M.A.)
במחלקה לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן ע"ש מרטין (זוס)

תקציר

בגלל חשיבותם של המשתנים סגנונות למידה ואינטליגנציות מרובות, הם נחקרו רבות במחקרים שונים בעשורים האחרונים. שני המשתנים הללו עומדים כיום במרכזם של המחקרים העוסקים בחקר תהליכי הלמידה בקרב תלמידים, כדי להבין את מידת השפעתם על תהליכי הלמידה אצל התלמידים.

השערת המחקר היא, כי קיים קשר בין סגנונות למידה לבין אינטליגנציות מרובות התואמות להן אצל תלמידים מחוננים והן אצל תלמידים רגילים. מטרת המחקר היא, לנסות להקביל בין סגנונות למידה ואינטליגנציות מרובות וכן לחקור אותם כשני מושגים נפרדים.

מתוך ניסיון להבין את ההבדלים האינדיווידואליים במהלך תהליכי הלמידה, נמצא כי המושגים אינטליגנציה כללית ואישיות מעידים על הסברים חלקיים לתהליכי הלמידה של התלמיד. לעומת זאת, המושגים סגנונות למידה ואינטליגנציות מרובות מוסיפים ותורמים להבנת תהליכי הלמידה בקרב התלמידים השונים.

כפי שמציינת הסקירה הספרותית סגנונות הלמידה מתייחסים להעדפה האינדיבידואלית או לנטייה הטבעית של כל תלמיד ברכישת מידע ובהפקתו (Reid, 1995). המושג סגנון למידה הוזכר לראשונה בראשית המאה

ה-20 ומאז הוא מוזכר בתאוריות רבות ומודלים שונים. בעבודה זו, בחרנו להתמקד במודל של דאן ודאן

(Dunn & Dunn, 1993) בשל הרלוונטיות שלו בתחום החינוך ובעבודה בבתי הספר. מודל זה

מבוסס על ארבע סגנונות למידה: סגנון ויזואלי, שמיעתי, חושי ותנועתי.

חשוב להבחין בין המושג "סגנון" לבין מושגים דומים: "יכולת" ו"אסטרטגיה". יכולות

מתייחסות לכשירות ואילו המושג סגנון מתייחס לביצוע. הסקירה הספרותית מציגה כי המודעות לסגנונות הלמידה הינה חלק משמעותי בתהליך הלמידה שעשוי לתרום ולקדם את תהליך הלמידה של התלמיד. חשיפתו של התלמיד לסגנונות למידה שונים תתרום רבות למודעות להעדפתו של התלמיד במהלך הלמידה ותהיה משמעותית יותר עבור מגוון הלומדים בכיתה. מחקרים שונים בדקו ומצאו כי המשתנים מגדר וקבוצה מהווים משתנים משמעותיים המשפיעים על ההעדפות של סגנונות הלמידה.

תאוריית האינטליגנציות המרובות של גרדנר (Gardner, 1983) מנסה להרחיב את הפוטנציאל האנושי אל מעבר לקווי התיחום של האינטליגנציה הכללית, אשר מודדת אינטליגנציה בעזרת מבחני ה-I.Q.

על פי גרדנר, האינטליגנציה היא יכולת או מערך של יכולות, המאפשרים ליחיד לפתור בעיות או ליצור תוצרים בעלי חשיבות במסגרת חברתית מוגדרת. לטענתו, קיימות אינטליגנציות מרובות והן בלתי תלויות אחת בשנייה, טענה זו נוגדת את הטענה שמכירה רק בקיומה של האינטליגנציה הכללית. גרדנר הגדיר כי האינטליגנציות המרובות באות לידי ביטוי בתחומים שונים: מילולית, מתמטית-לוגית, מרחבית, תנועתית, מוסיקלית, בין-אישית, תוך-אישית וסביבתית.

לטענת התאוריה של גרדנר כל אחת מהאינטליגנציות חשובה באותה מידה, לכל אדם ישנה

שליטה שונה בכל האינטליגנציות המרובות ולבסוף, לכל אינטליגנציה מסלול התפתחותי משלה. בנוסף, תאוריית האינטליגנציות המרובות של גרדנר מסתמכת על שלושה עקרונות יסודיים:

1. האינטליגנציה היא אינה יחידה אחת.
 2. האינטליגנציות המרובות אינן מציגות קשר של תלות אחת בשנייה.
 3. קיימת אינטראקציה בין האינטליגנציות המרובות אשר פועלות תמיד במשותף.
- שאלות המחקר העיקריות שנחקרו במחקר זה הן:
1. האם ימצאו הבדלים בין תלמידים מחוננים לתלמידים רגילים בסגנונות הלמידה השונים?
 2. האם ימצאו הבדלים בין תלמידים מחוננים לתלמידים רגילים באינטליגנציות המרובות?
 3. האם יש קשר בין סגנונות הלמידה לאינטליגנציות המרובות בקרב שתי הקבוצות?

במחקר שלנו השתתפו כ-200 תלמידים, שתי קבוצות תלמידים מבית ספר חטיבת ביניים במרכז הארץ, תלמידים מחוננים ותלמידים רגילים. בטווח הגילאים 12-16 שנים. תחילה, נאספו נתונים לגבי סגנונות הלמידה של התלמידים באמצעות שאלון הבודק זאת. לאחר מכן התלמידים מלאו שאלון נוסף אשר בודק את האינטליגנציות המרובות שלהם. הממצאים שהתקבלו מציגים כי קיימים הבדלים בהעדפות של סגנונות הלמידה בקרב התלמידים המחוננים והתלמידים הרגילים. הסגנונות הלמידה, שמיעתי, ויזואלי וחושי אכן מציגים הבדלים בין שתי קבוצות התלמידים. בזמן שממצאי המחקר של הסגנון התנועתי אינם מציגים הבדלים משמעותיים בין שתי הקבוצות.

על פי ממצאי המחקר נמצא הבדל משמעותי בין התלמידים מחוננים לתלמידים רגילים בסגנון החושי: תלמידים רגילים הציגו העדפה גבוהה יותר בסגנון החושי מאשר התלמידים מחוננים. ממצא זה נוגד את השערת המחקר, שעל פיה התלמידים מחוננים יגלו העדפה גבוהה יותר לסגנון החושי כפי שנמצא במחקרים רבים שנעשו בתחום ומצאו כי הסגנונות, החושי ותנועתי, מאפיינים יותר את התלמיד המחונן.

ממצא זה עשוי לנבוע בשל השינוי שחל במערכת החינוך בישראל המאמינה ומחנכת כי התלמיד יכול לרכוש או להרכיב ידע בדרכים שונות המעודדות את התלמיד לקחת חלק פעיל בתהליך הלמידה ורכישת הידע כגון: פרזנטציות, לערוך ניסויים, והשימוש בטכנולוגיה ובתקשוב המאה ה-21 ובזאת בעצם הלמידה הופכת להיות פעילה ומשמעותית לתלמיד (Papert, 1980).

בנוסף, הממצאים של המחקר הצביעו על הבדלים משמעותיים בסגנון החושי על פי השפעות מגדר; ובבחינת הממצאים בין קבוצת הבנות לקבוצת הבנים בתוך קבוצת המחוננים, ניתן לראות כי הבנות המחוננות גילו העדפה גבוהה יותר לסגנון החושי מאשר הבנים המחוננים. ממצא זה מאשש חלקית את השערת המחקר, הבנות המחוננות הביעו העדפה גבוהה יותר של הסגנון החושי מאשר הבנים המחוננים. ממצא זה תומך את ממצאי המחקר של אלסאפי (2010), אשר גם במחקרו נמצא כי הבנות הציגו העדפה גבוהה יותר לסגנון החושי מאשר הבנים.

ממצא נוסף העולה מתוך המחקר שלנו מצביע על שוני בין קבוצת המחוננים לקבוצת הרגילים בסגנון הלמידה הוויזואלי על פי הקשרים של מרכיבי הגיל והמגדר. ממצאי המחקר מצביעים כי הבנות המבוגרות יותר במחקרנו (גילאי 14-16) מעדיפות יותר את סגנון הלמידה הוויזואלי יותר מאשר הבנות הצעירות (גילאי 12-13). על פי המחקר של ויהרויין, לוגאן ודיקארלו (2007) הוכח כי בנות מעדיפות יותר את הסגנון הוויזואלי בשל השפעות פיזיולוגיות.

ממצאי המחקר מעלים שוני בסגנון השמיעתי בין שתי הקבוצות (המחוננים והרגילים) על פי השפעותיה של האינטראקציה של מרכיבי המגדר והקבוצה ונמצא כי הבנים הרגילים מעדיפים יותר את הסגנון השמיעתי מאשר הבנים המחוננים. ממצא זה תומך בהשערת המחקר הטוענת כי התלמידים הרגילים יעדיפו יותר את הסגנון הלמידה השמיעתי מאשר התלמידים המחוננים. מתוך ממצאי המחקר שלפנינו ניתן להסיק כי ישנם הבדלים משמעותיים בין התלמידים המחוננים לתלמידים הרגילים בשל השפעותיהם של מרכיבים שונים. לעומת זאת ניתן לסכם ממצאי מהמחקר כי הסגנון המישושי נחשב גם כמאפיין את התלמיד הרגיל ולכן ניתן להוסיף ולומר כי במחקרים עתידיים ניתן לחקור יותר לעומק את ההעדפות של הסגנון החושי בקרב התלמידים המחוננים והתלמידים הרגילים.

בנוסף, ממצאי המחקר מאשרים כי קיימים קשרים ישירים בין אינטליגנציות המרובות לבין סגנונות הלמידה התואמות להן כגון: מוצג קשר ישיר בין האינטליגנציה המרחבת לסגנון הויזואלי והאינטליגנציה התנועתית מציגה קשר חזק וישיר עם הסגנון הלמידה התנועתית. ממצאים אלו מאשרים את השערת המחקר המזהה קשר ברור בין סגנונות הלמידה השונות לבין האינטליגנציות המרובות התואמות להן בקרב שתי הקבוצות (המחוננים והרגילים). ממצאי המחקר מציגים כי ברוב מן המקרים קיימים קשרים ישירים וחזקים בין סגנונות הלמידה השונות לאינטליגנציות המרובות התואמות להן בשל השפעותיהם של משתנים שונים אשר משפיעים על הקשר ביניהם. ייתכן כי אינטליגנציה מרובה מסוימת, באה לידי ביטוי בסגנונות למידה שונים ולהיפך, ולכן נמצאו קשרים בין אינטליגנציות מרובות לסגנונות למידה התואמות להן.

ממצאי המחקר הצביעו כי כל תלמיד משתמש בשילוב של אפיוני למידה על מנת שהלמידה תהיה יעילה כגון: תלמידים בעלי אינטליגנציה מילולית דומיננטית מציגים יכולות חזקות יותר ללימודי שפות ומשתמשים במיומנויות המילוליות על מנת לבטא את עצמם, ולוקחים חלק פעיל בדיונים (Campbell, Campbell, & Dickinson, 1996).

ממצאי המחקר תומכים גם ברעיון שהוצג על ידי נולן (2003) כי כל אחד שולט בכל אחת מהאינטליגנציות עד רמה מסוימת אבל כתוצאה של השפעות סביבתיות ניתן לפתח אינטליגנציה מסוימת לרמות גבוהות יותר, כלומר לכל אחד ישנה אינטליגנציה שהופכת להיות האינטליגנציה השולטת והחזקה ביותר משאר האינטליגנציות.

לממצאים המחקר שהתקבלו חשיבות הן בתחום המחקרי והן בתחום היישומי. בתחום המחקרי, ניכר כי כלי המדידה הקיימים אינם רגישים מספיק בכדאי לזהות מאפיינים מדויקים של סגנונות למידה ואינטליגנציות מרובות בקרב קבוצת המחוננים וקבוצת הרגילים. מחקרים עתידיים יצטרכו לפתח כלים למדידת שני המושגים בצורה מדויקת יותר. כלים אלו חייבים לכלול משימות לימודיות שונות אשר יעזרו בזיהוי מדויק של מרכיבי סגנונות הלמידה והאינטליגנציות המרובות אשר יסייעו בזיהוי ובהערכה מדויקת של ייצוג מרכיבי משימה בהתאם לסגנונות.

מחקרים עתידיים יכללו גם תצפיות בכיתה וראיונות עם התלמידים על מנת לקבל ממצאים מדויקים יותר שיאפשרו לזהות באופן מדויק יותר את מאפייני סגנונות הלמידה והאינטליגנציות המרובות בקרב קבוצת המחוננים וקבוצת הרגילים. בנוסף, חשוב מאוד לערוך מחקר זה בקרב מבוגרים על מנת לקבל ממצאים נוספים על המאפיינים של המחוננים לעומת הרגילים.

בתחום היישומי, המחקר מצביע על החשיבות הרבה שבשימוש בסגנונות למידה ואינטליגנציות מרובות שונות בתהליך הלמידה והעבודה בכיתה על מנת לפתח את המודעות התלמידים והמורים שיאפשרו להפוך את הלמידה למשמעותית ויעילה יותר. חשוב מאוד לחשוף ולצייד את התלמידים בסוגים שונים של אינטליגנציות וסגנונות שונים על מנת שיוכל לעשות את השימוש הטוב והמושכל ביותר לצורך למידה נכונה ויעילה.